

Svindlar, tredje gången gillt

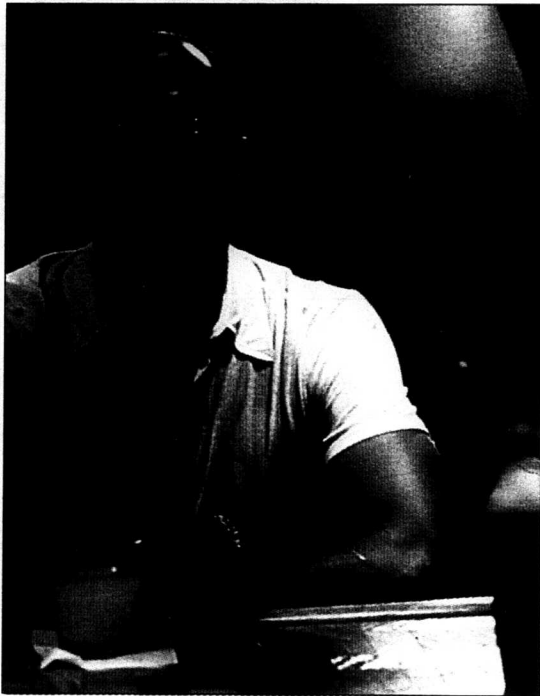
Tarantino gör det igen, det här är dialog som får Shakespeare att blekna. Erik Hedling anmäler månadens film.

Quentin Tarantino har under 90-talets blivit Hollywoods egen pojke med guldbyxorna. Med filmer som *Reservoir Dogs* och *Pulp Fiction* introducerade han en djupt personlig filmstil med starka rötter i amerikansk populärkultur, inte sällan i de allra lägsta genrer, även om Tarantino ännu inte, som kollegan Paul Thomas Anderson i den ypperliga *Boogie Nights* härförleden, visat något intresse för pornografien. Hos Tarantino parafrastras istället billig action, tonårs melodram och tredjeklasskräck, ofta iscensatt med av regissören själv författade dialoger, inte sällan utstuderat briljanta ordkaskader på slang som för in den amerikanska filmen på hittills outforskade domäner.

Månadens film

Jackie Brown
Regi och manus: Quentin Tarantino
efter Elmore Leonards *Rum Punch*
Foto: Guillermo Navarro
Med Pam Grier, Samuel L. Jackson,
Robert Forster, Bridget Fonda,
Robert de Niro, Michael Keaton,
Michael Bowen m fl

Allt kryddas dessutom av det som blivit Tarantinos speciella kännetecken, ironin, att bilda en ironisk pakt med publiken där det mesta ska uppfattas på ett helt annat sätt än för filmens karaktärer. Inte sällan skildras det grymma och utstuderade med särskilt dråplig distans, som den oförglömligt komiska våldtäkten i *Pulp Fiction*, där en gangster, med bravura gestaltad av afroamerikaren Ving Rhames, blir föremål för en homosexuell våldtäkt och efter att ha räddats av Bruce Willis konfronterar sin plågoande med den idag klassiska repliken *I am gonna get medieval on you*, artikulerad med oeffterhärmlig nasal arrogans.

Tillfälligt förstummad. Samuel L. Jackson från bland annat *Pulp Fiction*, *Jungle Fever* och *Die Hard 3* spelar den babblande gangstern Ordell Robbie i *Quentin Tarantinos Jackie Brown*. Foto: Miramax

Tarantinos filmiska geni ligger i att få det till synes invanda och klichémässiga att framstå som uppfunnet igår. Och aldrig har han lyckats så väl i sina travestier av filmiska standardgrepp som i sin nya film *Jackie Brown* (1997), inspelad med en för amerikansk film pinsamt låg budget, men som redan spelat in sin kostnader fyra gånger om. I tidigare filmer använde sig Tarantino kärleksfullt av 70-talets filmstereotyper för att gestalta vad som definitivt var *up to date* – vem utom Tarantino hade kunna tänka sig att återintroducera en dammig discoikon från 70-talet som John Travolta, vilket

skedde i *Pulp Fiction*. I *Jackie Brown* är det återigen 70-talsregissörer som Sam Peckinpah och Don Siegel som lurar i bakgrunden, särskilt två filmer på temat om hur man lurar poliser och gangsters på en stor förmögenhet. Förebilderna jag tänker på, bägge från 1972, är Peckinpahs *The Getaway* och Siegels *Charlie Varrick*.

Jackie Brown utspelas i huvudsak i det för Tarantino typiskt slutna teatrala rummet, vilket ger dialogen särskild emfas. Och det är inte konstigt att resultatet måste räknas som en konstnärlig triumf när man kan förlita sig på guda-benedade aktörer som Samuel

Jackson som den ständigt babblande gangstern och Robert de Niro, föredömligt sluskaktig, som dennes medhjälpare.

Nigger hit och nigger dit smattrar det från Jacksons trut i en bitvis oöverträffligt skriven och artikulerad dialog.

Trots det lite sävliga dumhuvud han satts att gestalta, får de Niro filmens mest dråpliga scen. I det avgörande skeendet får han tillsammans med en av gangsterns flickvänner (den odygdiga Melanie, kongenialt spelad av Bridget Fonda) hämta alla pengarna. Flickan lyckas emellertid reta upp honom så till den milda grad – han kan inte hitta tillbaka till bilen i det gigantiska shoppingcentret – att han helt enkelt skjuter ner henne på parkeringsplatsen, en effekt typisk för Tarantino.

Huvudpersonen är dock svindlerskan Jackie Brown, parant gestaltad av Pam Grier, som tillsammans med Max, spelad av Robert Forster (omisskänligt kallicerad på Walter Matthaus' Charlie Varrick), planlägger en kupp. Och med den barnsligt enkla intrigen firar Tarantinos känsla för formspråkliga finurligheter ideliga framgångar, som när Max, en vanlig, trött karl i övre medelåldern plötsligt får ett slags insikt om sitt påvra liv när han träffar Jackie för första gång-

en. Det är inte kärlek, inte heller erotisk attraktion – det är helt enkelt ett slags *satori! à la zen*, ett plötsligt uppvaknande, vilket infångas av Tarantino utan att man riktigt förstår innebörden förrän mot slutet.

Annars är filmen stramt uppbyggd kring Samuel Jacksons utdragna monologer, ett slags Shakespeare med ordovallet direkt importerat från James Ellroys fenomenala romankonst. *Nigger hit och nigger dit* smattrar det från Jacksons trut i en bitvis oöverträffligt skriven och artikulerad dialog, som mest humoristisk när Jackson kommer på Forsters Max med att inte ha tvättat händerna efter ett toalett-besök.

Gör en Kurosawa

Tarantino leker också i sitt berättande, stölden i slutet serveras publiken från fyra olika synvinklar, en variation på Kurosawas *Demonernas port* från 1950, den film som en gång knäsatte de skilda synvinklarnas estetik. Här utnyttjas greppet suveränt, med en dramatisk sensitivitet som får även den mest blaserade filmanalytiker att häpnå. De cineastiska allusionerna – här som TV som de Niro och Fonda anvjuter med de suger på haschpiporna – är däremot svårplacerade om man inte är bekant med det tidiga 70-talets *blaxploitation*-filmer, avsedda huvudsakligen för en afroamerikansk publik. Arthur Marks kultklassiker *Detroit 9000* (1973) flimrar hastigt förbi i haschkröken.

Jackie Brown har inte rönt så mycket kritisk uppmärksamhet som *Reservoir Dogs* eller *Pulp Fiction*. Den är emellertid lika fräsch som föregångarna. Tarantino är otvetydigt en av den amerikanska filmens moderna mästare.

ERIK HEDLING

Slöseri med humankapital

Feodala strukturer röjs så snart någon öppnar munnen. Bo Persson har hittat ännu ett exempel.

Tillträdande VD för Ericsson, Sven-Christer Nilsson, citeras i Dagens Industri. "Vi är så stora att vi skulle kunna lägga beslag på nästan alla nyexaminerade [civilingenjörer och civilekonomer]... Vad blir då över till andra företag i Sverige?"

Svenska civilingenjörers löner har under en lång följd av år legat betydligt under deras utländska, till exempel tyska, kollegers. En tysk civilingenjör tar hem nästan det dubbla. Och länge har det i Sverige klagats över att det råder brist på tekniker och naturvetare. Detta går inte ihop. Om det verkligen rådde brist på tekniker, skulle den försvinna när priset på dem steg, efterfrågan minskade och utbudet ökade.

En förklaring är emellertid att de stora köparna av civilingenjörer, ABB, Ericsson, Astra, Aga med flera, sedan långt tillbaka

har etablerat en kartell för att hålla nere svenska civilingenjörers löner. Detta har skett med facketts tysta samtycke. Svenska civilingenjörer och naturvetare har därför blivit alltför billiga. Och det vet ju var och en att man slösar med sådant som är billigt och hushållar med det som är dyrt.

Om det verkligen rådde brist på tekniker, skulle den försvinna när priset på dem steg, efterfrågan minskade och utbudet ökade.

Vi ser alltså ett mycket allvarligt samhällsekonomiskt slöseri på gång som bland annat tar sig uttryck i att Ericssons VD anser sig kunna köpa civilingenjörer på rot. Det skulle han nog inte ha kunnat skryta med om de hade varit rätt prissatta. Men vi lever ju i en lönepolitisk planekonomi.

BO PERSSON

HANS LINDSTRÖM/BON TON AB
LINDSTRÖM

JAG TOG MEJ IN I INVANDRARVERKETS DATORSYSTEM OCH BESLUTADE ATT UTLÄNNINGSNÄMNDEN SKULLE NEKAS UPPHÅLLSTILLSTÅND I SVERIGE OCH MED OMEDELBAR VERKAN FÖRPASSAS TILL MADAGASKAR, TCHAD ELLER UZBEKISTAN, PAPPA!